

Милорад Јовановић

ДОКУМЕНТА ИЗ ЗАОСТАВШТИНЕ АТАНАСИЈА И СТЕВАНА ИВАНОВИЋА

Апстракт: У Збирци Поклона и откупа под сигнатуром ТА 26 и СИ 27 налазе се документа која су откупљена 1955. године и која се односе на делатност Атанасија Ивановића, Тасе Арачлије и његовог сина Стевана Ивановића. Наш рад је преглед наведених докумената.

Кључне речи: поклони, откуп, арачлија, писма

Атанасије Ивановић, Таса Арачлија, контраверзна личност са дугогодишњом чиновничком каријером циганског арачлије, у нашој историографији није нашао место које му објективно припада. Досада једину биографију Тасе Арачлије приредио је Емило Цветић, писац јагодинске историје и биограф знаменитих Јагодинаца. Такође, податке из живота Атанасија Ивановића забележили су и писци новинских чланака поводом његове смрти у Београдским новинама од 30. маја 1896. и Малим новинама од 31. маја 1896.

Атанасије Ивановић (1801-1896.) је рођен у Јагодини. Школовање је са прекидима започео и довршио у родном месту. Једно време је беспослен боравио у Нишу, а затим је уз препоруку Аврама Петронијевића отишао у Цариград и служио као гаваз код руског посланика на Порти Строганова. У Цариграду је научио руски, турски и грчки језик, што му је касније помогло по одласку Строганова у Русију, да се нађе у служби код Вашченка, руског посланика у Београду, као царски курир. Дугогодишњу чиновничку каријеру на месту циганског арачлије започео је крајем 1842. године. Као присталица Карађорђевића постављен је за циганског арачлију 5. септембра 1842. године. Остао је у служби до укидања арачулука 1854. године. Исте 1854. је постављен за помоћника Начелства округа ћупријског. После Светоандрејске скупштине у време местозаступника Стевче Михаиловића отпуштен је из службе, а пензионисан је по повратку кнеза Михаила у земљу.¹ Остатак живота провео је у Јагодини до смрти његове жене 14. децембра 1889. године.² Затим се преселио у Београд где је и умро 28. маја 1896. године.³ Сахрањен је у Јагодини. Атанасије Ивановић је из брака са Софијом имао два сина, Стефана и Петра и кћер Јелену.⁴

У збирци Поклона и откупа архива Јагодине похрањени су списи из заоставштине Атанасија Ивановића и његовог сина Стевана.⁵ Документа су откупљена Одлуком Савета тадашње Градске државне архиве 24. децембра 1955. године. У Записнику Савета о овом откупу архивске грађе, који је уједно и први откуп од оснивања Архива 1951. године, наведено је следеће:[...] *Затим се прешло на другу тачку дневног реда, питање откупа историјских докумената пок. Тасе Арачлије и његове породице, које је друг Љ.Вујић узео на реверс од понуђача последњом откупном ценом од 10000 динара. Документа су следећа: Руски пасош бр. 5205 од 28 јула 1835. године издат Атанасију Ивановићу српском племићу; Свидитељство са печатом врх. Вој. Управитеља Војводства Србије од 31. марта 1849. године издато мајору А.Ивановићу; Два писма Стевана Книћанина упућена Таси од 11.*

¹ Е.Цветић, Атанасије Ивановић, Споменици Јагодине, 1910

² АЈ,МКУ 16, стр. 129, р 287; Ивановић Софија је умрла у седамдесетој години живота 14. децембра 1889. године

³ АЈ,МКУ 21, стр. 47, р 240; Атанасије Ивановић, помоћник началства, умро у Београду 28. маја 1896. године од упале плућа у 95. години живота

⁴ АЈ,МКР, Ивановић Јелена рођ. 6. октобра 1856., Ивановић Стефан 18. март 1848., Ивановић Петар 11. јун 1852.

⁵ Збирка Поклона и откупа је установљена 1960. године

фебруара 1849. и 16. октобра 1854. ; Диплома универзитета у Хајделбергу о стицању доктората правних наука, Стефана Ивановића, сина Тасе Арачлије од 13. маја 1871. године.[...] Затим друг Љ.Вујић износи да је другарица Катарина Миљковић и поклонила следећа документа, која имају везу са откупљеним и то: Мале београдске новине од 31. маја 1896., Београдске новине од 30. маја 1896. у којима је некролог пок. Тасе и кратка биографија, Београдске новине од 25. децембра 1904. чланак о Таси Арачлији и Стевана Книћанина, Два Указа од од 1892. и 1908. о постављењу у службу Тасиних синова Петра и Стевана, Белешка оцена за децембар полугимназије за стевана Ивановића од 1861.; Споменицу о одликовању С. Ивановића од 15. септембра 1878.; Позивница Дворске канцеларије од 16. јуна 1903.⁶

Руски пасош издат Атанасију Ивановићу 28. августа 1835. године за путовање у Турску. Ивановић је тада био царски курир у служби руског посланика у Београду (в.Прилог Руски пасош).⁷

Сведочанство о учешћу Тасе Арачлије у српско-мађарском рату 1848-49. године са потписом и печатом Кузмана Тодоровића Врховног Управитеља војске Војводства Србије 31. марта 1849. Таса Арачлија је са својих 600 коњаника учествовао у бици код Арада.

*Врховно воено Управителство Војводства Србије
Свидетелство*

Садржанијем овога даје се на знање, кога се тиче, свакоме, да је Г. Мајор Атанасије Ивановић, у време Србског-Мађарског рата преиавиши са Србско-Арнаутским коњаницима оностранској својој браћи србљима у оно најодсудителније магновеније у помоћ, када су ови стесњени мноштвом најсвирепијег непријатеља, у великој нужди и невољи били, као Коммендант поменути коњаника, налоге и уређења врховног военог Управителства Војводовине Србије свагда доброхотно и најточније испуњавао, људе своје у подобателном реду и под заптом војнике строгости држао, и њи од сваког изступљенија и безчинија уздржавао, с којима је и у битки код Арада учествовао. Услед чега радо и драговољно даје му се ово јавно свидетелство на знак признанија вредности и услужности његове.

*Из главног военог Стана у Вел.Бечкереку
31. марта 1849. године*

*Врховни Управитељ воинства
Војводовине Србије
Тодоровић*

Два писма Стевана Книћанина⁸ упућена Таси Арачлији 11. фебруара 1849. и 16. октобра 1854. године.

Писмо упућено Атанасију Ивановићу 11. фебруара 1849. из војног логора у Оросламошу:

⁶ Записник са друге седнице Савета ГДА Светозарево од 24. децембра 1955. године, Архива Историјског архива Средње Поморавље

⁷ У делу пасоша који се односи на лични опис Атанасија Ивановића наведено је да Атанасије има 25. година живота, па према томе његова година рођења би могла бити 1810. уместо 1801, како се у његовим биографијама наводи. Према подацима из Матичне књиге умрлих Атанасије је умро 1896. године у 95. години живота, што одговара податку да је рођен 1801. године

⁸ Стеван Петровић Книћанин (1807-1855.) командант добровољаца који су 1848-49. године отишли у помоћ Србима у Јужној Угарској у рату против Мађара, Д.М.Павловић, Србија и српски покрет 1848-1849, Београд 1904.

Г. Тасо!

Оног часа, кад примите ово писмо, к мени у логор оросламошки са свима вашим људима дођите, и то што пре. Што се тиче разговора, овај ћемо кад се састанемо, имати.

11. фебр. 849.

У Оросламошу

Генерал мајор

Кавалер

С. Книћанин

Писмо Стевана Книћанина Таси Арачлији којим га обавештава да ће његова породица проћи кроз Јагодину и да ће бити на конаку у Јагодини у кафани код Тасе. У писму Книћанин позива Тасу Арачлију и његову жену Софију на свадбу његовог сина 24. и 25. октобра 1854. године (16. октобар 1854. године у Крагујевцу).

16. октобра 1854. у Крагујевцу

Љубезни брате Тасо!

Теби је врло добро познато да ја мог сина ово дана женити намеравам. Моја кола иду данас за у Крушевац по девојку. На истим колима путује моја ташта и синовица. Они ће бити на конаку у Јагодини у твојој кафани. Могуће да ће ташта и синовица код тебе доћи, извини ме за ту досаду. Ја те братски искрено позивам на ово весеље како тебе тако и моју снау Соку. Ја би се врло радовао вас 23. ов. м. у Куићу на конаку видети. Јербо ће 24. и 25. бити свадба. Овај позив молим не одреците, ако вам је икако могуће.

Поздрављајући вас заједно са снајом Соком најискреније како ја тако и јесам твој

искренителни брат

С.П. Книћанин

Остала документа се односе на Стевана Ивановића, Тасиног сина, који је имао запажену војничку и чиновничку каријеру.⁹ О његовом веома успешном образовању сачуване су *Белешке* оцена у Полугимназији у Београду, када је Ивановић био ученик другог разреда. *Белешке* су од 2. јануара 1862. године и односе се на месец децембар 1861. године. Ивановић је био превасходан у свим предметима, једино је из немачког језика оцењен врло добро. Школовање је крунисао докторатом на универзитету у Хајделбергу 13. маја 1871. (в. Прилог *Диплома Academiae Ruperto-Carolae*). О Ивановићевом војничком и чиновничком ангажману сведочи нам *Споменица на рат 1876, 1877 и 1878. године* којом је одликован као секретар Управе пиротске 15. септембра 1878. године и *Указ о постављењу* за владиног комесара при Извозној Банци од 7. маја 1908. године.

Имајући у виду да је породица Ивановић, најпре у лику и делу Атанасија Ивановића, а затим и његовог сина Стевана, била активна више од пола века кроз званичне државне службе у Србији; приказана архивска грађа, као њихова лична заоставштина је веома значајна. Иако оскудна и изгледа сачувана избором самих актера, омогућује нам јасан хронолошки преглед живота и рада Атанасија и Стевана Ивановића.

⁹ Стеван Ивановић (1848-1908) је био велики дародавац. Свом родном граду је поконио 1902. године земљиште на Ђурђевој брду, заоставштину његових покојних родитеља. Милан Раденковић, тадашњи председник јагодинске општине, у писми захвалности Ивановићу написао је: *Одбор прима са особитом захвалношћу од дародавца Господина Стевана А.Ивановића, чиновника у пензији, поклон, који је он учинио грађанству града Јагодине у земљишту званом арачлијски поток на Ђурђевој брду, са обавезом: да га уреди и украси својим средствима тако, да потпуно одговара жељи дародавца и спомену милих му покојника. Спомен ће се састојати у томе, што ће се подићи лепа чесма са спомен-плочом, на којој ће бити урезана имена његових родитеља, брата и племенитог дародавца, а целокупно имање, на коме ће се подићи парк, зваће се и у будуће званичним именом арачлијски поток, који ће се назив и у спомен-плочу урезати...* Завичајни Музеј Јагодине, Историјско одељење, инв.бр.484